

DIE JUDEN UND JUDENGEMEINDEN MÄHRENS IN VERGANGENHEIT UND GEGENWART

Hugo GOLD, Brünn 1929

DĚJINY HRANICKÝCH ŽIDŮ

Zpracoval: Prof. Dr. J. Rabbinowitz, Hranice

Redigoval: Dr. B. Wachstein, Vídeň

MÄHR. WEISSKIRCHEN je německý výraz pro město "Hranice". Podle jedné židovské tradice má město název "Weisskirchen" podle potoka "Bieliczky", což znamená "Bílá", který teče západně od města, a podle kostelíčka, který se nachází poblíž tohoto potoka. Česky se toto město nazývá "Hranice", protože tvoří hranici mezi Moravou a Slezskem, respektive jazykově hranici. Židé byli zvyklí používat název "Reiniz" nebo "Hreiniz".

O době vzniku židovské obce dá se říci následující: v jedné listině městského archivu Hranic z roku 1644 je zmínka o koupi jedním Židem. To znamená, že ke konci třicetileté války žili v Hranicích židé. Ovšem podle tradice se usadilo několik židovských rodin v Hranicích už za panství Pernštejnů od roku 1475 až do roku 1553. Vilém z Pernštejna totiž získal město koupi od premonstrátského kláštera. Tento perňštejnský rod měl na středním a dolním toku Bečvy malé knížectví a protože Pernštejnu prokázali velký smysl pro hospodářské otázky, byli to také oni, kteří poskytli městu první jarmarky a povolili též židovským obchodníkům, aby nabízeli svoje zboží na těchto jarmarcích. Tak je docela možné, že někteří zůstali. Později se zdržovali i rumunští a polští obchodníci s dobytkem na kratší či delší dobu v Hranicích, když dopravovali svůj dobytek na moravské trhy. Není vyloučeno, že někteří z nich trvale pobývali v Hranicích a tak se rozrůstal i počet Židů ve městě.

Významný růst počtu Židů prožívaly Hranice v polovině 17.století jako důsledek povstání Chmielnického v Rusku. Původ některých rodin lze hledat ve Slezsku, jako rodina Strossova, jejichž předkové se jmenovali Breslauer, rodina Dittelova, Kober, Benisch, Schlesinger a jiné. V roce 1753 bylo v Hranicích 115 židovských rodin. V roce 1788 bylo jich 120, nepočítaje v to "Magranty", kterým v důsledku "Heiratspatentu" (svatebního patentu) z roku 1726 nebylo povoleno uzavírat manželství.

Pozoruhodná je pečeť obce z počátku 18.století. Opis při okraji zní: Pečeť židovské obce v Hranicích. Na ploše je lev, držící Davidovu hvězdu (tzv. Magen David) s rosetou. V horní části plochy je hebrejsky napsáno: "Kahat adat jeschurun" (Obec zákona milovaného Israele).

Židovské společenství v Hranicích tvořilo samostatnou politickou obec, kterou tvořila tři teritoria: *Judengasse* (Židovská ulice), v podstatě řada domků podél hradeb na západní straně města, od zámku až k náměstí, pak tzv. Světlíkův dvůr včetně přilehlých domů na Nádražní ulici a posléze "Dílna" na Teplické ulici.

Ve Světlíkově dvoře stávala kdysi vrchnostenská manufaktura na výrobu fajíanse a "Dílna" bývala lisovnou oleje. Na rohu Židovské ulice nedaleko náměstí stála "Stará synagoga". Není jasné, kdy se tento "Hospodinův dům" stavěl. V roce 1864 byl zbourán a na stejném místě byla postavena nová synagoga. Na západní straně se opírá o hradbu a pohled zdola skýtá zvlášť malebný obraz. O výstavbu se zvláště zasloužili: předseda zdravotní rada dr. Wilhelm Wolf, rabín Markus Pollak a radní Simon Stross.

Po třicetileté válce směl být založen **židovský hřbitov**, nacházející se na okraji města a byli zde pohřbíváni nejen Židé z Hranic, ale i z okolních obcí, jmenovitě z Nového Jičína.

Obecní škola, později základní, byla založena okolo 1770.

V čele židovské obce stáli, jak známo, židovský soudce a porotce. Nejsou zjištěni všichni soudci, pouze v listině z počátku 19. století je zmiňován soudce Ezechias Kafka a porotce Philipp Beck. Od roku 1848 to byli následující měšťané a zároveň představení náboženské obce: Sigmund Wolf, Abraham Wolf, zdravotní rada dr. Wilhelm Wolf, Noe Stross. V roce 1885 došlo k oddělení politické židovské obce od náboženské obce a následovali po sobě starostové politické obce měšťané Simon Stross, Salomon Schlesinger, Adolf B. Adler a Adolf Schlesinger až do roku 1919, kdy došlo ke zrušení židovské politické obce.

Posledním řídícím učitelem současně zrušené obecní školy a sekretářem politické židovské obce byl Berthold Thorž.

Po zrušení politické obce byli v nových volbách 1920 zvoleni do městského zastupitelstva jako radní Karl Baron a Sigmund Pollak. Později byl zástupcem Židů ve vedení města bývalý řídící Berthold Thorž, nynějším je advokát dr. Otto Benisch.

Představenými náboženské obce byli od roku 1885 Noe Stross, ředitel spořitelny Salomon Ehrlich, Benjamin Silbinger, Bernard Wolf, JUDr. Josef Rein, Samuel Kober; v současnosti působí v této funkci Sigmund Benisch.

Jako rabínové působili v Hranicích:

- 1770 /Josef ben Monachem Mendel z Lipníka n. B./
- 1780 Rabbiner Israel, syn Davidův; u dětí se objevuje za jménem přídomek „Deutsch“.
- 1790 Jakob Toff, zástupce. Předtím působil jako rabín v Bystřici pod Hostýnem.
- 1792 Moses Aron Deutsch z Mikulova. Zemřel 25. září 1799 ve věku 47 let. Jeho potomci odešli zčásti do Uher; přežívalo totiž ústní podání, že při velkém sročení lidí by se umíralo násilnou smrtí. Podle matriky zemřel během epidemie a podle úmrtního listu první den svátku Rosch-Haschana. Pozdější rabín dr. Moritz Deutsch byl prý potomkem a nazýval se podle něho Moses.
- 1812-1827 Abraham Trischet, familiant z Třešti. Zemřel 24. listopadu 1827 ve věku 74 let. Po jeho smrti působil do roku 1833 jako náhradní rabín a matrikář jeho nejstarší syn Markus Trischet, později rabín v Dolních Kounicích.
- 1833-1840 Abraham Placzek, později moravský zemský rabín, byl povolán do Boskovic. Jeho syn, pozdější zemský rabín v Brně Baruch Jakob Placzek, se v Hranicích narodil.
- 1840 Isaias Reiniger ze Strážnice. Dříve byl rabínem v Kojetíně. Zemřel 25. února 1857 ve věku 74 let. Měl pověst vtipného člověka.
- 1859-1867 Markus Pollak. Narodil se 31. ledna 1830 v Kolíně a později byl rabínem v Holešově. Zemřel 18. června 1895 jako člen kolegia rabinátu ve Vídni, kde od roku 1890 působil.
- 1869-1887 dr. Moritz Deutsch. Byl rabínem v Plzni a později byl povolán do Vídně-Ottakringu.
Herman Reiniger, syn Isaiase Reinigera, správce rabinátu. Zemřel 1895 v Hranicích.
- 1892-1894 Profesor dr. Adolf Leimdörfer, dříve rabín v České Lípě, později povolán do Těšina ve Slezsku.
Od 1. 11. 1894 zde působí Profesor dr. Jakob Rabbino-wicz.

Prof. Dr. **Jakob Rabbino-wicz** se narodil 15. ledna 1863 na statku poblíž Selvy, v gubernii Grodno. Navštěvoval ješivot v Litvě. Počátkem roku 1882 přišel do Frankfurtu nad Mohanem, kde absolvoval gymnaziální studia pod vedením ředitele dr. H. Bauerwalda, rabínská studia u rabína dr. M. Horowitze. Potom studoval na univerzitách v Praze a Marburgu orientalistiku, filozofii a historii a roku 1889 promoval. V Praze byl rovněž frekventantem talmudsko-halachišského učitelského ústavu pod vedením vrchního rabína.

M. Hirsche. Od podzimu 1889 do konce roku 1894 působil jako rabín v Rakovníku. Od té doby zastával místo rabína pro obce Hranice a Valašské Meziříčí. V roce 1892 se oženil se Sárou, nejstarší dcerou lektora M. Friedmanna z Vídně. V roce 1909 mu byl propůjčen titul profesora. V nakladatelství I. Kaufmanna ve Frankfurtu nad Mohanem vydal roku 1889 svou disertaci *Pohřební kult Židů*. Další publikace vydal v nakladatelství Morice Knöpfelmachera ve Vídni. Od roku 1903 se věnoval také beletrii. V hranickém nakladatelství a tiskárně Genossenschafts-Buchdruckerei vydal ve třech sešitech *Ruské vesnické dějiny*. Vydávalo také drážďanské nakladatelství E. Piersona. Jeho práce měly značný ohlas i v recenzích denního tisku v Německu a Rakousku. Mimoto uveřejnil Rabbino-wicz ve výroční zprávě hranického gymnázia 1904 *Pokus o představení charakteru Alexandra Velikého v židovských pověstech*. Dále vydal množství vědeckých a beletristických článků v různých ročenkách a časopisech.

Z literárně činných hranických rodáků je možno jmenovat:

/Menachem Mendel ben Josef/.

Ahron Chorin, známý reformátor. Naroden 1766, zemřel 1844 v Aradu.

Mores Bruck, reformátor.

J. J. David, básník. Naroden 1859, zemřel 1906 ve Vídni.

Dr. Isidor Singer, vydavatel dvanáctidílné Židovské encyklopedie. Naroden 1859.

Norbert Falk, redaktor a filmový básník v Berlíně.

/Max Wolf, hudební skladatel . Naroden 1840, zemřel 1886 ve Vídni/.

/Jakob Mandl/

Náboženské spolky:

1. Chevra kadischa. Byl založen 1875 rabínem dr. Moricem Deutschem a Noe Stressem. V současnosti jsou zde Leopold Riesenfeld, Sigmund Neumann a zvěrolékař David Donnebaum.
2. Ženský židovský spolek, založený 1896 Reginou Singerovou, současnou předsedkyní a Friederikou Hausovou. První prezidentkou byla Katerina Benischová.
3. Sionistický spolek Emunah. Působí od roku 1919 a založen byl Alfredem Heinem, Sigmundem Pollakem a Davidem Donnebaumem.

Krátce o obecní škole židovské obce:

Základ následujících poznámek představuje školní kronika, vedená od roku 1881, ale využity jsou i starší záznamy a vzpomínky dosud žijících osob. V roce 1770 byla založena židovsko-německá škola, jejímž prvním učitelem byl jmenován Gerson Morgenstern. Po něm zde působil učitel Jelitz, který nebyl Židem a Markus Fröhlich. V letech 1836-1840 Anton Fitz (nebyl Židem), 1840-1854 M. Winter, 1854/55 Josef Dreysiedel (nebyl Židem), 1855-1865 vrchní učitel Abraham Hansel (byl rovněž učitelem francouzštiny ve zdejších vojenských ústavách).

V roce 1865 došlo ke změně dosavadní jednotřídky na trojtřídní školu nazývanou Hebrejsko-německá obecná škola. Nacházíme také záznamy o Židovské obecné škole a konečně Německé obecné škole židovské obce. Učitelem, resp. podučitelem, byl Isaias Stix, který byl v roce 1869 jmenován vrchním učitelem. Salomon Hessinger, který působil jako učitel hebrejštiny náboženské obce a odešel v roce 1900 ve věku osmdesát let. Do května 1869 působil Nathan Sax, po něm následoval ve školním roce 1869/70 S. Haas. Po jeho odchodu probíhalo vyučování ve dvou třídách a od roku 1877 v jedné třídě a pouze půlden. Po omezení daném školním a vyučovacím řádem bylo podporováno biblické vyučování. Od svého založení používala škola různé hostince. V roce 1873 byl v tomto smyslu označen jako školní budova dům č. 98 (v roce 1929 Jiráskova ul.č. 4). Od té doby bylo hledáno lepší a klidnější místo. Ale teprve v roce 1880 byla pro školní účely zařízena část domu č.3 (v roce 1929 Kramářovo náměstí č. 8). Se začátkem školního roku 1897/98 bylo zavedeno opět celodenní vyučování v domě v Židovské ulici č. 11. Za zmínku stojí zahájení tzv. industriálního vyučování pro dívky (1876) a vyučování češtiny (1888), které se uskutečňovalo zpočátku dvakrát týdně a učitelem byl Baďura, pozdější ředitel zdejší české školy. V letech 1891 a 1892 byl nemocný vrchní učitel Stix vystřídán nežidovským podučitelem, resp. kandidátem učitelství. Na konci roku 1892 byl ředitelem jmenován Berthold Thorž. V listopadu 1895 odešel bývalý vrchní učitel J. Stix. Ředitel Thorž vykonával svůj úřad do 5. listopadu 1919, kdy školu opustil. Lze vyzdvihnout také učitele, kteří zároveň jako úředníci obce a učitelé náboženství, po sobě zanechali nejlepší vzpomínky. K nim patří Moses Brauchbar a J. M. Drachmann (nyní sekretář židovské obce v Brně).